

PREOCUPĂRI ALE LUI VASILE GOLDIȘ PENTRU SUSȚINEREA LIMBII ȘI CULTURII ROMÂNE

PREOCCUPATIONS OF VASILE GOLDIȘ FOR SUSTAINING ROMANIAN LANGUAGE AND CULTURE

Eugen GAGEA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației și Asistență Socială

Abstract

An encyclopedic spirit, the great patriot Vasile Goldiș (1862-1934), mastermind of the Great Union of December 1, 1918, was also an outstanding scholar through his journalistic works in which he sustained the Romanian culture, in a historical period that was unfavourable to Romanians in Transylvania, as they were under foreign domination until 1918.

This is testified by the numerous articles published by Vasile Goldiș, through which he manifested his concern as to the preservation and cultivation of the Romanian language.

Key words: *school, Romanian language, culture, nation problem*

Cuvinte cheie: *școală, limba română, cultură, problema națională*

Spirit enciclopedic, marele patriot Vasile Goldiș (1862-1934), corifeu al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, este și un cărturar de înaltă ținută prin opera sa publicistică de susținere a culturii române, într-o perioadă istorică vitregă românilor din Transilvania, aflați sub dominație străină până în anul 1918.

Mărturie stau în acest sens, numeroase articole publicate de Vasile Goldiș, prin care își manifesta grija față de păstrarea și cultivarea limbii române.

În calitatea de director al editurii *Concordia* din Arad, Vasile Goldiș a susținut apariția revistei „*Pagini literare*” (1916), dorind să atragă „toate condeiele de seamă” din Transilvania și Ungaria. Într-o scrisoare publicată de Vasile Goldiș [1] în revista „*Biserica și școala*” din Arad, avea să spună că „În presa noastră cotidiană s-a accentuat în timpul din urmă cu multă stăruință și tot atâta dreptate necesitatea adânc simțită a unei reviste literare în jurul căreia să se grupeze toți scriitorii români din patrie”, iar „*Concordia*”, ca institut național de editură, va tipări această revistă fără a avea nici un profit material, încheind cu apelul ca „toți cei care au prinos de închinare pe altarul frumosului și al adevărului, îmbrăcat în veșmântul dulcii noastre limbi românești să nu întârzie a oferi colaborarea la „*Pagini literare*”, iar cei înțelegători la însemnătatea literară a acestei întreprinderi să grăbească a-și da întreg sprijinul lor.” [2]

Referindu-se la ziarul „*Românul*”, ce apărea la Arad, prin grija sa, Vasile Goldiș publică un articol [3] la 2 octombrie 1915, în același ziar, arătând că deși „*Românul*” apărea ca ziar al Partidului Național Român, de propagandă națională pentru pregătirea Unirii de la 1 Decembrie 1918, el trebuie să fie și un factor cultural în jurul căruia se desfășoară viața prodigioasă a intelectualității arădene.

În toamna anului 1911, cu prilejul ridicării Monumentului Mihai Eminescu la Galați, Vasile Goldiș avea să închine un întreg număr al ziarului „*Românul*” memoriei lui Mihai Eminescu. Neputând să participe la acel eveniment, Vasile Goldiș scria în paginile „*Românului*”: „Aduc din depărtare, de la marginea apuseană a românimii, închinare monumentului care înfățișează chipul celui mai mare apostol al neamului nostru. Mihai Eminescu, cu drept cuvânt, este și trebuie în veci sărbătorit ca acela care a întruchipat ideea mare a unității noastre culturale, care a știut să unească într-un gând și o simțire neamul nostru întreg *de la Nistru pân' la Tisa*”. [4].

La ședința comitetului „Societății pentru crearea unui fond de teatru român” ținută la Brașov, în 25 februarie 1899, Vasile Goldiș, în calitate de secretar, nota cu entuziasm cuvintele lui Iosif Vulcan (1841-1907), unul din marii animatori culturali ai Transilvaniei: „Scopul nostru este să înființăm un nou amvon pentru răspândirea moralității, o nouă catedră pentru propagarea bunului gust, un nou organ pentru întărirea culturii naționale.” [5]

În articolul „*Mișcarea teatrală la noi în anul 1900*” (publicat în *Familia*, nr. 29, anul XXXVII, 1901), Vasile Goldiș aprecia cu satisfacție rolul important pe care teatrul îl are în viața culturală a românilor din Ungaria și Ardeal, menționând că în decursul anului 1900 s-au dat „112 reprezentații teatrale”, la care s-au jucat 169 de piese, „unele odată, altele de mai multe ori”, autorii acestor piese fiind Iosif Vulcan, Vasile Alecsandri, Antonio Pop, C. Negruzzi, I. Retegan, N.A. Bogdan, Carol Scrob, Anton Pann, M. Pascali, Molière, T. Borza, I.L. Caragiale etc.

Vasile Goldiș a fost un mare admirator al marelui om de cultură și patriot Ioan Rațiu (1828-1902), participant la Revoluția de la 1848, format la școlile românești din Blaj și Cluj, cu studii juridice la universitățile din Viena și Pesta, cel care în 1892 a prezidat conferința care a decis să se trimită la Viena Memorandumul, pentru care a suferit 15 ani de închisoare în temnița de la Seghedin, avea sa-i rămână în memoria istoriei cuvintele: „Existența unui popor nu se discută, ea se afirmă.”

Afirmând că „iubirea artei este un semn neînșelător despre puterea de viață a unui popor”, Vasile Goldiș face un elogios portret compozitorului Gheorghe Dima (1847-1925) – în articolul *Arta*, publicat în „*Tribuna poporului*” nr. 230/1902. Gheorghe Dima s-a impus în cultura română ca unul din marii creatori în domeniul artei muzicale.

Militant neobosit pentru dobândirea de universități naționale, Vasile Goldiș afirma că „O universitate ca focar de știință e și un centru de gravitație culturală și chiar politică.” O universitate românească în Imperiul Austro-Ungar, dacă ar fi susținută, ar fi un punct de atracție pentru studenții români, nemaifiind nevoie să studieze în țări străine. „Universitatea românească”, spunea Vasile Goldiș, „e cea mai superioară expresie a aspirațiilor noastre culturale.”

După Unire, în calitate de ministru la Culte și Arte (1926), Vasile Goldiș își concepe ministeriatul ca o contribuție la perfecționarea morală a poporului. Goldiș vedea atingerea obiectivului în principal prin unirea religiei cu arta, pentru obținerea unor rezultate mult superioare pe plan educativ. Ca ministru, Vasile Goldiș a organizat Teatrul de vest din Timișoara – cu o trupă de actori care își desfășura activitatea itinerant, de la Caransebeș și până la Satu Mare. Vasile Goldiș a militat pentru propășirea culturală a Banatului: „Aș vrea – spune Goldiș – să mai trăiesc să văd Universitatea românească la Timișoara și Opera românească stabilită acolo și Înalta Academie a Artelor, ca angliuzii și franțuzii și americanii aduși de faimă mare să grăbească aici admirând cântărețul și pictorul și sculptorul bănățean.” [6]

În calitate de președinte al „ASTREI”, Goldiș mobilizează intelectualitatea în vederea publicării – sub egida asociației – a unor lucrări de sinteză asupra trecutului istoric al românilor, etnografice, de medicină, geografice, biologie etc. Precum și de ținere a unor expuneri educative la sate și orașe. Sub președinția sa, s-au tipărit o serie de broșuri pentru săteni, povești și povestiri, opere ale lui Nicolae Bălcescu, George Coșbuc, Ion Creangă, Mihai Eminescu, Ștefan Octavian Iosif, Petre Ispirescu, Alexandru Vlahuță etc.

Sub îndrumarea lui Vasile Goldiș, ASTRA a obținut o serie de importante realizări în domeniul ridicării culturale a poporului.

Ca director al ziarului „*Românul*”, Vasile Goldiș publică în numărul 128 din 7 octombrie 1919 un cuprinzător articol intitulat *Deschiderea Liceului „Moise Nicoară”*, în care se arăta:

„O adevărată sărbătoare culturală a fost pentru arădeni festivitatea deschiderii Liceului „Moise Nicoară” din localitate, care a avut loc duminică, 5 octombrie.

Întreg corpul profesoral, elevii și părinții au asistat la slujba religioasă de la Catedrală, după care au plecat în corpore la Liceu.

În sala festivă plină de toți acei care doreau să audă cuvântul românesc răsunând și afirmându-se pentru întâia dată într-un locaș de cultură românească, după oficierea unui serviciu divin, d. Mihulin, directorul liceului, a ținut o entuziastă cuvântare, arătând de la început importanța acestei zile pentru cultura poporului român...”

Este binecunoscut faptul că Vasile Goldiș, în calitate de deputat în guvernul de la Budapesta, înainte de Unire, a susținut ferm nevoia predării în limba română în școlile din Transilvania, și înființarea unei Universități românești la Arad, fapt realizat imediat după Actul Unirii de la 1 Decembrie 1918, prin înființarea Universității românești de la Cluj.

În 5 octombrie 1919, aveau să se deschidă cursurile în limba română la Liceul „Moise Nicoară” – azi, Colegiul Național „Moise Nicoară”, o adevărată cetate a culturii românești din Vestul Țării.

Printre absolvenții acestui liceu arădean au fost multe nume de oameni de știință și artă care au devenit academicieni: Ioan Slavici, Roman Ciorogariu, Vasile Goldiș, Sabin Drăgoi, Tiberiu Popovici, Caius Iacob, Ștefan Augustin Doinaș, Mihai Beniuc, Ovidiu Maitec.

Astăzi, opera academicianului Vasile Goldiș are un important fond de documentare la Biblioteca Academiei Române.

Unele din cărțile lui Vasile Goldiș fac parte din fondul de aur al culturii române: *Istoria universală pentru clasele secundare* (în 8 volume) apărută la Brașov în perioada 1892-1897; *Elementele din constituția patriei sau drepturile și datoriile cetățenești, pentru școalele populare române*, Brașov, 1891; *Istoria Patriei în legătură cu evenimentele epocale din istoria universală, pentru școalele populare române* (1892); *Sintaxa limbii latine pentru clasa a III-a și a IV-a de gimnaziu*, Brașov, 1896; *Subvenționarea cultelor în statul român*, Arad, 1937; *Discursul de la 1 Decembrie 1918 pentru școala și marele public românesc* (Sibiu) etc.

Concluzii

Personalitate complexă, prin multiplele activități pe care le-a desfășurat, Vasile Goldiș a contribuit la emanciparea poporului român prin cultură. Profesorul, autorul de manuale școlare, oratorul strălucit, ziaristul de mare curaj și militant pentru drepturile românilor aflați sub stăpânire străină, sufletul acțiunilor legate de Unirea de la 1 Decembrie 1918, deputat și președinte al ASTREI, Vasile Goldiș este un nume de referință pentru cultura română, prin întreaga sa operă de promovare a valorilor naționale, de păstrare și cultivare a limbii române în școlile și instituțiile de cultură din Transilvania.

BIBLIOGRAFIE

1. Goldiș, Vasile – „Anunț despre apariția *Paginilor literare*”, în revista „*Biserica și școala*”, nr. 51, anul XXXIX, 1915.
2. Goldiș, Vasile – *Prin noi înșine*, Editura Multimedia, Arad, 2000, p.308
3. Goldiș, Vasile – *Prin noi înșine*, Editura Multimedia, Arad, 2000, p. 315
4. „*Românul*”, nr. 227, I, Arad, 1911
5. Goldiș, Vasile – „Societate pentru fond de teatru român”, în „*Familia*”, anul XXXV, 1899.
6. Gagea Eugen – *Vasile Goldiș (1862-1934). Monografie istorică*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2008
7. Mărghitan, Liviu – *Academicieni originari din județul Arad (sec. XIX-XX)*, Editura Fundației „Moise Nicoară”, Arad, 2004, p. 50